

„Lepší život je někde jinde“ – Vlivy traumatu z migrace na identitu a schopnost symbolizace a mentalizace

Monika Bürgi

Předmětem následujícího výňatku z kazuistiky jsou fatální následky těžkého traumatu z migrace – zvláště na vnímání identity//i// a schopnost symbolizace a mentalizace.

Na začátku terapie pacient mluvil o problémech v několika životních oblastech: identita, vztahy, vzdělání, povolání. Vyprávěl o potížích ve vztahu se svou původní rodinou; chtěl se vypořádat se svým životním příběhem.

Dítě džungle

Tum pochází z rodiny běženců z Kambodže. Rodina uprchla před válkou, oba jeho dědové byli zavražděni. Pacient se narodil v džungli během útěku. Jeho staší bratr tam málem zemřel vyhladověním. Po nějaké době, kterou rodina strávila v utečeneckém táboře v Thajsku, je Červený kříž umístil do Švýcarska. Pacient vyrůstal ve Švýcarsku. Jeho starší bratr měl v důsledku strádání lehkou mozkovou disfunkci a býval často v nemocnici. Později se ve Švýcarsku narodila ještě sestra.

Komunikace rodičů s dětmi byla velmi nedostatečná. Rodiče se nikdy nenaučili pořádně německy a děti ovládají khmerštinu jen málo. Rodiče také nedokázali o mnoha věcech mluvit, zvláště o minulosti, životě, který museli opustit, o válce, o útěku.//ii// Jeden strýc z otcovy strany žil rovněž ve Švýcarsku. Kontakt s ním však byl přerušen, protože strýc tvrdil, že Tumův otec nějak zavinil dědovu smrt.

Autoritářská výchova

Výchovný styl Tumových rodičů byl autoritářský, prostoupený přísností a násilím, které znali ze své domoviny. Nebylo možné vyjádřit odlišný názor. Rodiče často křičeli a uštědřili ránu. V rozčilení dokázali také říct: „Měli jsme vás zahodit v džungli a nechat vás tam zdechnout.“ Na začátku terapie měl Tum vůči svým rodičům odmítavý, téměř pohrdavý postoj. Styděl se za jejich rolnický původ, jejich nevzdělanost a také za jejich hrubé způsoby. Sestra se vzepřela a vyrůstala později na internátu. Měla za sebou drogovou závislost.

Tum popisuje, že šťastné období zažil poprvé v mateřské školce. Na dobu předtím neměl dobré vzpomínky. Ve škole byl nadaný a s určitými oklikami dosáhl maturity. Jeho profesní směřování však v dalším období bylo tápavé. Pustil se do vzdělání v různých směrech – s uměleckým zaměřením a v pedagogické oblasti – studia však nedokončil. Přicházela stále delší období dezorientace, kdy mu hrozilo, že se mu život vymkne z rukou. I bez ukončeného studia vyučoval na snížený úvazek. Měl více milostných vztahů,

ve kterých se projevoval jeho strach z blízkosti a intimity.

Umělecká kariéra

V posledních letech začal svou kariéru hudebně orientovaného kabaretního umělce, která se zatím úspěšně odvíjela.

Tematicky jeho umění čerpalo z jeho životního příběhu. Zabýval se kulturním předělem mezi dalekou zemí, ze které pocházela jeho rodina, a Švýcarskem, a také svou životní zkušeností cizokrajně vyhlížejícího dítěte, které ve Švýcarsku jen s obtížemi nacházelo přijetí a pocit příslušnosti. Své vtipy utvářel z mezikulturních omylů a vzájemných chybných představ o těch druhých. Dělal si legraci ze svého vzhledu. Je klaunem, kterým byl už v dětství. Na jevišti působí vtipně a rozjařeně. Ale trochu je z toho člověku i smutno u srdce. Jeho smutek z odcizení, přerušení komunikace a bezmoci je odštěpený. To se ukazuje ve vegetativních symptomech: Je velmi nervózní a silně se potí.

V terapii pacient popisuje, že na jevišti ukazuje svou veselou stránku, kterou představuje i přátelům a známým. Svou smutnou stránku prý dokáže někomu představit jen těžko, neboť se bojí, že bude na obtíž a možná odmítnutý. Zde se ukazuje zřetelné štěpení mezi idealizovaným a znehodnoceným sebeobrazem.

Genogram

V úvodní fázi terapie jsem nechala pacienta vytvořit genogram//iii// zahrnující nejméně tři generace, který pak měl v hodině znázornit konkrétními symboly na způsob práce Wollschlägerových//iv//.

V genogramu (obr. 1), který Tum nakreslil, bylo hodně prázdných míst. Neví nic nebo téměř nic o členech rodiny, kteří zůstali v Kambodži nebo tam zahynuli. Hledání symbolů pro něj bylo těžké, vybíral dlouho, působil nešikovně a jakoby spal. Předměty, které vybral, byly skutečnými symboly jen zčásti. Spíše to byly značky. Například ke svému bratru položil fotografii svatebního páru, protože bratr se měl zanedlouho ženit. K babičce položil květinu, protože měla ráda květiny. Ke své sestře položil nejvíce obrazů, protože se za ni jakožto nejstarší bratr cítil zodpovědný. (Obr. 2)

Práce na genogramu vytvořila první most k jeho minulosti, k jeho původní rodině, k jeho smutku. Vůči rodičům dokázal během práce na genogramu projevit vlídnější pocity, i vděčnost. Poprvé se odvážil zeptat se svého otce na příběh jejich rodiny – i když žádný zevrubnější rozhovor nebyl možný, protože otcovy zdravotní problémy nedovolily minulost příměji oslovit. Pacient se začal vypořádávat se svou minulostí. Chtěl se dozvědět více o svém původu a o tom, co měla za sebou jeho rodina. Mohl tak vidět své rodiče v jiném světle a pro sebe získat více pochopení a respektu.//v//

Genogram nám poskytuje první dojem o pacientově schopnosti symbolizace. Pro

neznámou část rodinného příběhu, pro to ztracené, tragické a cizí nenašel žádné symboly ani značky – to zůstalo odštěpené. V genogramu tak zeje mezera. Ostatní lidé, které pacient zná, jsou opatřeni samými pozitivními atributy. Ani zde nenachází to problematické a konfliktní žádné znázornění.

Síly imaginace

V dalším průběhu terapie získává Tum přístup ke svým imaginativním silám. V chráněné situaci je schopen utvářet a rozvíjet obrazy. Bylo otázkou, kolik minulosti dokáže integrovat do své přítomnosti. V první imaginaci vidí strom na zahradě mateřské školky. Malý strom, celý černý a bez listů. Tum žasne nad intenzitou svých krásných vzpomínek na mateřskou školku, na svou tamní učitelku. Strom, který vypadá mrtvý, zastupuje jeho smutnou minulost.

Ten pohled je pro Tuma těžký, bolí a ohrožuje jej. Při zadání „zvíře“ vidí tygra v džungli. Spontánně je tygrem on sám. Není ani samec ani samice, ještě nedospěl. Toulá se, hledá mládě (své?). Cítí se silný a hodně citlivý. Cítí se dobře. Hledá výhled, chtěl by nahoru. Vidí přes celý prales a je úplně uvolněný. Na pbrázku: co vidí tygr, když se dívá nazpět: (Obr. 3) Nechystá se ke skoku, ale je silný. Tum cítí s tygrem příbuznost. Tygr z něj má hodně, zvláště sílu a citlivost. Je to samice, která se stará o mláďata. Tum je rovněž ztraceným mládětem.

První imaginace se z velké části zakládají na vzpomínkách a byly většinou smutně laděné. Zároveň je provázela hluboká vděčnost vůči nové švýcarské domovině. Velmi často byl obraz umístěn do blízkosti mateřské školky, ve které byl velmi laskavě přijat učitelkou. V mnoha obrazech se objevovaly díry, trhliny a rozpojení. (Obr. 4, Hnízdo, 5, Dům, 6, Okraj lesa)

Obrovská jáma

V 72. hodině terapie se Tum pouštěl do imaginace velmi zdráhavě. Zadání znělo „Truhlice s pokladem“ (obr. 7, Truhlice s pokladem). Imaginace se osamostatnila, pacient klopýtal za překotnými obrazy. Truhlice se nacházela na půdě, která však najednou neměla podlahu. Byla tu obrovská jáma, jako kráter po výbuchu bomby. Provázela jsem pacienta velice těsně a on našel cestu ze strnulosti a chaosu. Na závěr byl venku na louce. Našel kontakt s prosluněnou půdou a postupně i se sebou. Po skončení imaginace vyprávěl pacient velice zasaženě, že prvního dne jej do mateřské školky ve švýcarské vesnici doprovázel jeho otec. Učitelka chlapce vyzvala, aby něco nakreslil. On nakreslil útok Rudých Khmerů na vesničany – příběh svých rodičů, své rodiny.

V imaginacích se objevovalo i téma jeho tmavé pokožky. Na vědomé rodně si vždy myslel, že jeho viditelná jinakost pro něj nepředstavuje žádný problém. V jeho obrazech je však všechno tmavé provázeno menší hodnotou. Teprve v jedné zdařilé imaginaci to získává na hodnotě. S každou imaginací tak mohl integrovat část své minulosti, která

by se v samotném rozhovoru vůbec neobjevila. V každé z jeho imaginací se objevilo něco z jeho minulosti, většinou však jen ve snesitelné míře, jen v náznaku a tím snáze integrovatelné v následném rozhovoru. V „truhlici s pokladem“ byl úplně ponořený do imaginace a kontrola přechodně nebyla po ruce.//vi//

Terapie ještě neskončila. Ale už teď máme radost z jeho pokroků.

Tum se diagnosticky dá přiřadit k rovině hraniční struktury osobnosti. Jeho převládajícím obranným mechanismem je štěpení. Trpí zmatkem v oblasti identity.

Válka a útěk

Štěpení postihuje jeho pocit národní identity. Není ani Kambodžan, ani Švýcar.

Tum má kolektivistické já. Není individuovaný. Cítí se zodpovědný za členy své původní rodiny. Nese v sobě válku a útěk, což se zakládá také na identifikaci s rodiči a dalšími příbuznými.

Kvůli nedostatku komunikace v rodině a prožívané přísnošti má Tum málo emocionální opory a útěchy. S hrůzami minulosti zůstal sám a dezorientovaný.//vii// Časté násilí v rodičovském domě navíc děs opakovaně oživovalo.

Pacient má silnou potřebu harmonie a dodnes se snaží se konfliktům pokud možno vyhýbat. V určitých obdobích sahal po psychotropních látkách, aby vypnul. Přitom se však dostavovaly také „bad trips“ s válečnými scénami, které vyvolávaly úzkost.

V této přenášce jsem chtěla ukázat, jak se Tum s pomocí terapie mohl vypořádat s minulostí, seznámit se s tabuizovanými a odštěpenými oblastmi své vlastní minulosti a minulosti své rodiny, a jak dokázal ustát s tím spjaté bolestivé pocity.

Pacient je stále lépe schopen propojovat na historické a pocitové úrovni. Celé oblasti zkušeností a cítění, které byly dříve odštěpené, se nyní dají tematizovat a představit, což se projevuje zlepšením schopnosti symbolizace.

Postupná integrace bolestivých zkušeností vede k upevnění jeho identity, čímž se také pozvolna stabilizuje jeho životní situace. Tum je profesně úspěšný a výkonný. Navázal vztah, kterému důvěřuje, a chce brzy založit svou rodinu.

Klíčová slova

Migrace - traum – identita - KIP

Shrnutí

Autorka představuje KIP s těžce traumatizovaným mladým mužem pocházejícím z Kambodži. Terapie mu velmi pomohla, takže se z „dítěte džungle“ mohl stát švýcarským „kabaretním umělcem“. Navzdory jeho působivým pokrokům v oblasti mentalizace a regulování vztahů dospívá autorka k závěru, že pacient nedokázal skutečně změnit svou hraniční strukturu osobnosti, a sice kvůli závažnosti své posttraumatické stresové poruchy.

Autorka:

Dr. med. Monika Bürgi-Kraus

Odborná lékařka pro psychoterapii ve vlastní praxi v Basileji

Těžiště činnosti: poruchy osobnosti, traskulturní psychoterapie, terapie traumatu

Docentka KIP v rámci SAG KB, ČSKIP a SSKIP

Bernerring 20, CH-4054 Basel, Schweiz

monika.buergi@bluewin.ch

Literatúra

Allen, G. J., Fonagy, P., Bateman, A. W. (2008): Mentalisieren in der psychotherapeutischen Praxis. Stuttgart: Klett-Cotta, Dt. 2001

Burina-Langegger, B. (2012): Brüche in Biografien. Die transgenerationale Weitergabe von Kriegsfolgen, Migration und Gewalt, Imagination 3

Dieter, W. (1999): Der unterschiedliche therapeutische Umgang mit Imaginationen bei neurotischen und ich-strukturell gestörten Patienten, Imagination 3

Grinberg, L., Grinberg, R. (1984) Psychoanalyse der Migration und des Exils. München, Wien: Verlag internationale Psychoanalyse, Dt. 1990

Mc Goldrick, M., Gerson, R. (1990): Genogramme in der Familienberatung, Bern, Verlag Hans Huber

Seiffge-Krenke, I. (2012): Therapieziel Identität, Stuttgart: Klett-Cotta

Wollschläger, M.-E., Wollschläger, G (1998): Der Schwann und die Spinne, Bern: Verlag Hans Huber